

RƏQƏMSAL İQTİSADİYYATIN İNKİŞAF ETMİŞ ÖLKƏLƏR ARASINDA MÜQAYİSƏSİ

Almaz Faiq qızı Hacıyeva¹

XÜLASƏ

Tədqiqatın məqsədi- Ədəbiyyat araşdırmasına əsaslanaraq, bu tədqiqat üç tədqiqat məqsədini təqdim edir. Birinci məqsəd Çinin rəqəmsal iqtisadiyyatının cari inkişaf vəziyyətini ümumiləşdirmək, Böyük Britaniya və ABŞ-da rəqəmsal iqtisadiyyatın xüsusiyyətlərini təsvir etmək və müqayisəli müqayisə aparmaqdır. İkinci məqsəd Çinin rəqəmsal iqtisadiyyatının artımında problemlərin müəyyən edilməsidir. Üçüncü məqsəd cari problemləri həll etmək üçün həll yollarını və tədbirləri araşdırmaqdır.

Tədqiqatın metodologiyası - Tədqiqat prosesində qrafik, müqayisə və dinamik inkişaf, müşahidə, analitik təhlil, kompleks yanaşma metodlarından istifadə edilmişdir.

Tədqiqatın tədbiqi əhəmiyyəti – Rəqəmsal texnologiya global iqtisadiyyatın inkişafının mühüm sürücüsünə çevrilib və rəqəmsal iqtisadiyyat geniş narahatlıq doğurub. Hal-hazırkı dövrdə inkişaf etmiş və etməkdə olan ölkələrin iqtisadiyyatının inkişafı və smərəlliyinin artdırılması üçün müqaisə və təhlil apararaq rəqəmsal iqtisadiyyatın inkişafını sürətləndirmək mümkündür.

Tədqiqatın nəticələri – Nəticə olaraq Çində Rəqəmsal iqtisadiyyatını sürətlə inkişaf etdirsə də, hələ də ABŞ-dan və Böyük Britaniyadan geri qalır. Bu üç ölkədə rəqəmsal iqtisadiyyatın mənzərəsinin təkamülü ilə bağlı təqib tədqiqatda qeyd olunan siyasətlərin rəqəmsal iqtisadiyyatın yenidən qurulmasına necə kömək edəcəyini göstərir.

Tədqiqatın elmi yeniliyi- Müasir dövrdə Çində rəqəmsal iqtisadiyyatın inkişafına təsir edən amillər sistemləşdirilmişdir, inkişaf etmiş ölkələrdə rəqəmsal iqtisadiyyatın inkişafı üçün götülən tədbirlər öyrənilərək ümumiləşdirmələr aparılmışdır.

Açar sözlər: rəqəmsal iqtisadiyyat, inkişaf etmiş ölkələr, rəqəmsal texnologiya, müasir texnologiya, innovativ inkişaf, iqtisadi artım.

Giriş. İnformasiya texnologiyaları inkişaf etməyə davam etdikcə, rəqəmsal iqtisadiyyat bir çox ölkələrin iqtisadi inkişafında getdikcə daha mühüm rol oynayacaq (Евтянова və Тиранова, 2017). Çin rəqəmsal iqtisadiyyatının modelləşdirilməsində gecikdiyi üçün İngiltərə və ABŞ kimi inkişaf etmiş ölkələri hələ də tuta bilməyib. Çinin rəqəmsal iqtisadiyyatın inkişaf səviyyəsinin əsas texnologiya, siyasət dəstəyi və sənaye transformasiyası kimi bir çox aspektlərdə Böyük Britaniya və ABŞ-dan geri qaldığını aşkardır. İnformasiya texnologiyalarının davamlı inkişafı ilə iqtisadiyyat getdikcə daha çox rəqəmsallaşır. Bir çox ölkələr təstiq ediblər ki, rəqəmsal iqtisadiyyatın inkişafı sürətli iqtisadi artıma nail olmaq, beynəlxalq rəqabət qabiliyyətini artırmaq və fəaliyyət təşəbbüsünü ələ keçirmək üçün həyati əhəmiyyət kəsb edir. Bukht və Heek-in tədqiqatı rəqəmsal iqtisadiyyatın əhatə dairəsini və konsepsiyasını müəyyən etdi. Onlar, həmçinin inkişaf etməkdə olan ölkələrə təsirini başa düşmək üçün rəqəmsal iqtisadiyyatın inkişafının qarşısındakı maneələrə araşdırıblar. Onlar rəqəmsal iqtisadiyyatın ölçülməsində çətinlikləri, məsələn, bulanıq sərhədlər, aşağı məlumat keyfiyyəti, qiymətlər və bir çox rəqəmsal fəaliyyətin görünməzliyini qeyd ediblər. Bundan əlavə, onlar inkişaf etməkdə olan ölkələrin rəqəmsal iqtisadiyyatlarının potensialından istifadə etməklə daha yüksək iqtisadi artım templərinə nail ola biləcəklərini irəli sürdülər (R. Bukht, R. Heeks, 2018). Çin rəqəmsallaşmada partlayış yaşayır. Bununla belə, rəqəmsal iqtisadiyyatın inkişafında hələ də çoxlu risklər və problemlər mövcuddur. Çinin rəqəmsal iqtisadiyyatının inkişafını daha yaxşı təşviq etmək üçün onu inkişaf etmiş ölkələrdəki rəqəmsal iqtisadiyyatla müqayisə etmək faydalıdır ki, güclü və zəif tərəfləri müəyyən olunsun və məqsədyönlü həll yolları təklif olunsun. Bu araşdırmada ABŞ və

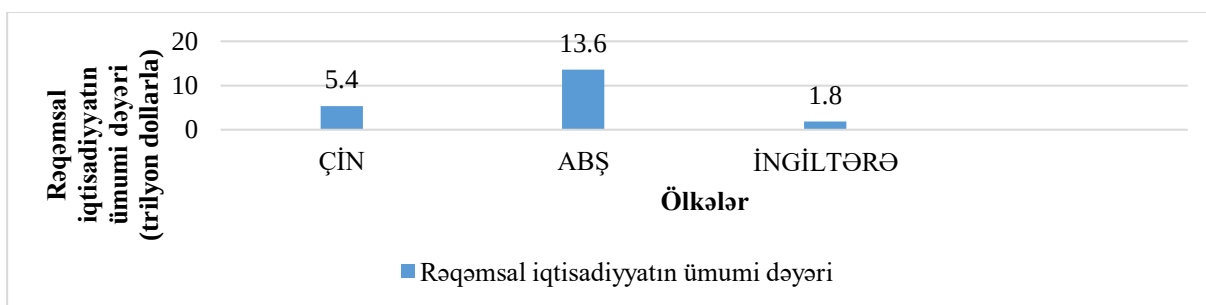
¹ Almaz Faiq qızı Hacıyeva, "İnnovasiyalar mərkəzi" MMC- nin ASAN Viza departamenti (Gəncə Beynəlxalq Hava Limanı), almaz.haciyeva.96@gmail.com, OrcID 0009-0008-3708-7783

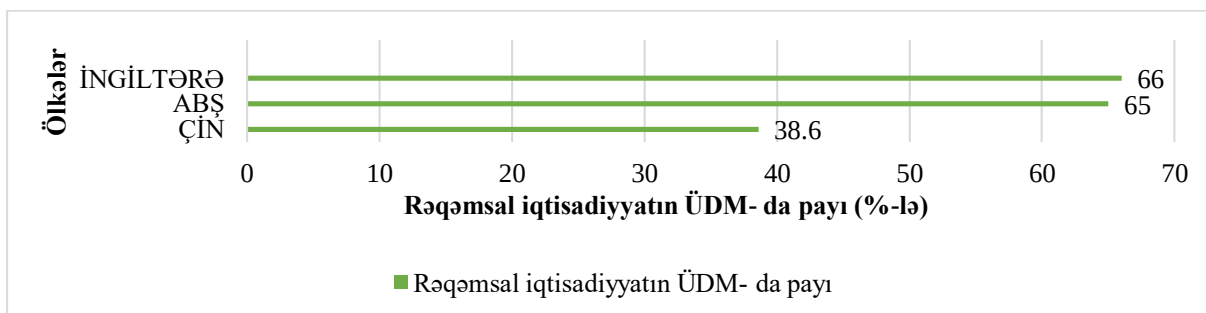
Böyük Britaniyanın rəqəmsal iqtisadiyyatlarını müqayisə etdirir və Çinin üzvləşdiyi çətinlikləri ətraflı araşdırılır.

Çinin rəqəmsal iqtisadiyyatının hazırkı vəziyyəti. COVID-19 pandemiyası Çin iqtisadiyyatına ciddi təsir göstərmiş (Zhang və Chen, 2019). Turizm, iaşə və nəqliyyat kimi əsas sənayelər tənəzzülə uğrayır və emal sənayesinin blokadası idxal və ixraca əhəmiyyətli qeyri-müəyyənlik gətirir. Bununla belə, rəqəmsal iqtisadiyyat bu şəraitdə diqqətəlayiq möhkəmlilik nümayiş etdirdi və Çin iqtisadiyyatını sabitləşdirmək üçün yeni bir qüvvə kimi ortaya çıxdı. Aşağıdakı təhlil üçün məlumat mənbələri Şek. 1 və 2. Çin İnformasiya İnstitutu tərəfindən açıqlanan məlumatlar Çinin rəqəmsal iqtisadiyyatının böyüməyə davam etdiyini və 2020-ci ildə 5,4 trilyon dollara çatdığını göstərir. Rəqəmsal iqtisadiyyatın ÜDM-dəki payı da durmadan artır və 2020-ci ildə ÜDM-in 38,6%-ni təşkil edir (Global Digital Economy White Paper, 2021). Bu rəqəmlər Çinin rəqəmsal iqtisadiyyatının milli iqtisadi inkişafında getdikcə daha çox önə çıxdığını göstərir. Buna qismən əlverişli siyasət də kömək etdi. Son zamanlar illərdə Çin hökuməti rəqəmsal iqtisadiyyatın inkişafını təşviq etmək və onu milli gündəmə gətirmək üçün bir sıra tədbirlər həyata keçirdi.

Şəkil 1. Çin, ABŞ və İngiltərədə rəqəmsal iqtisadiyyatın ümumi dəyəri.

Şəkil 2. Rəqəmsal iqtisadiyyatın ÜDM- da payı (%-lə)

Qeyd: Çin, ABŞ və Böyük Britaniyada rəqəmsal iqtisadiyyatın ölçüsü ilə bağlı məlumatlar Çin İnformasiya və Kommunikasiya Texnologiyaları Akademiyası tərəfindən nəşrolunan Qlobal Rəqəmsal İqtisadiyyat Ağ Kitabından götürülmüşdür (Global Digital Economy White Paper, 2021).

Çinin rəqəmsal iqtisadiyyat inkişafının ABŞ ilə müqayisəsi. ABŞ-ın ÜDM-i COVID-19 pandemiyası səbəbindən 2020-ci ildə 3,5% azalmışdır. İqtisadi tənəzzülə baxmayaraq, ABŞ-ın rəqəmsal iqtisadiyyatı qlobal miqyasda 13,6 trilyon dollara çatıb. Rəqəmsal iqtisadiyyat ölkənin ÜDM-nin 65%-ni təşkil edir ki, bu da rəqəmsal iqtisadiyyatın bərpasında güclü potensialını göstərir (Chen Cheng, 2021). Pandemiya rəqəmsal iqtisadiyyatın ekologiyasını formalaşdırmaq üçün yeni bir fürsət təqdim etdi. Çinin rəqəmsal iqtisadiyyatının ümumi həcminə görə Amerikadan sonra ikinci yerdə olsa da, iki ölkə arasında

ciddi uçurum var. ABŞ əsas texnologiya və sənaye bütövlüyü baxımından əlçatmaz üstünlüyə malikdir. Rəqəmsal iqtisadiyyat Çinin ÜDM-nin yalnız 38,6%-ni təşkil edir. Bunun bir səbəbi, ABŞ-ın bütün sahədə demək olar ki, bütün kritik komponentlərə sahib olmasıdır. Çin xarici maşın və texnologiyalardan çox asılıdır. Çin indiyədək rəqəmsal iqtisadiyyatda İnternet plus kimi minimal innovasiyalara malikdir.

Çinin Rəqəmsal İqtisadiyyatının İnkişafının Böyük Britaniya ilə müqayisəsi.

Müasir sənaye inqilabının mənşəyi kimi Böyük Britaniya yeni texnologiyalara həssaslıq baxımından unikal üstünlüyə malikdir. Rəqəmsal era başlayanda Böyük Britaniya rəqəmsal islahatlara başlayan ilk ölkələrdən biri idi. 2020-ci ildə onun rəqəmsal iqtisadiyyatının tam miqyası 178,84 milyard ABŞ dollarına çataraq, ÜDM-in 66%-ni təşkil etməklə dünyada beşinci yerdədir (Digital Economy Index Report, 2021). ABŞ-da olduğu kimi, bir çox sahələrdə ilk növbədə üstünlüyə malikdir. 2020-ci ildə Böyük Britaniya hökuməti, dəqiq müəyyən edilmiş planla Milli Rəqəmsal Strategiyanı qəbul etdi. Böyük Britaniya rəqəmsal hökumət islahatını fəal şəkildə təşviq edir və GOV.UK təşəbbüsü vasitəsilə dövlət xidmətlərinə tək nöqtəli çıxış yaradıb (Milošević və b., 2018). Bu, bütün dövlət idarələri üçün xidmət və məlumat şəbəkəsidir. Çin hələ də dövlət xidmətlərinin rəqəmsallaşdırılmasının ilkin mərhələsindədir və rəqəmsal dövlət xidmətləri üçün vahid platformaya malik deyil. Bununla belə, Çinin rəqəmsal idarəetmə imkanları yaxşılaşır və milli integrasiya olunmuş hökumət platforması təkmilləşir.

Çinin Rəqəmsal İqtisadiyyatının Qarşılaşdığı 3 Problem. Çinin rəqəmsal iqtisadiyyatının inkişafının Böyük Britaniya və ABŞ-ın inkişafı ilə yuxarıdakı müqayisəsi və onun şərtlərinin məhdudiyyətləri vasitəsilə Çinin yeni texnoloji inqilab dalğasında bir çox problemlərlə üzləşdiyini görmək olar. Konkret olaraq, onlar növbəti məqamlarda özünü göstərir.

Rəqəmsal bölünmənin səbəb olduğu qütbləşmə. Rəqəmsal uçurum informasiya kommunikasiya texnologiyalarına (İKT) adekvat çıxışı olan insanlarla İKT-yə çıxışı zəif olan və ya olmayan insanlar arasındakı uçuruma aiddir. Bu, daha çox istifadəçinin internetə daxil olmasına imkan yaratmaq üçün daha çox informasiya texnologiyaları infrastrukturunun necə təmin edilməsinə yönəlib. Rəqəmsal istedadın qıtlığı. Rəqəmsal islahatlarda irəliləyiş üçün hərəkətverici qüvvə yeni texnologiyaların və konsepsiyaların inkişafıdır. Bu, Çində yüksək səviyyəli istedadlara tələbatın artmasına səbəb oldu. Məlumat Məxfiliyi Problemləri. Rəqəmsal iqtisadiyyatın sürətli inkişafı ilə internet onun böyüməsini təmin etmək üçün daha çox şəxsi məlumat toplayır. İstifadəçilərin ehtiyaclarını ödəmək üçün məlumatlar tez-tez müxtəlif üçüncü tərəflərə ötürülür və asanlıqla məxfilik pozulur. Məlumatların məxfiliyini və məlumatların istifadəsi və məxfiliyin balansını təmin etmək üçün daha sərt siyasət və qaydalar tələb olunur. İşsizliyin Yeni Dalğası. Yeni sənaye kimi rəqəmsal iqtisadiyyatın həm müsbət, həm də mənfi tərəfləri var. Bu, yaxşı tərəfdən bəzi yeni iş yerləri yaradacaq. Bununla belə, mənfi cəhətləri qiymətləndirməmək olmaz. Rəqəmsal iqtisadiyyatda müqavilələrlə bağlı bir çox qanuni kor nöqtələr var. Ənənəvi sənayelərdən fərqli olaraq, rəqəmsal iqtisadiyyat işçiləri işə götürmək və işdən azad etmək azadlığı ilə xarakterizə olunur və nəticədə bir çox mübahisələr yaranır (Soomro və b. 2020).

Çinin rəqəmsal iqtisadiyyatının üzləşdiyi yuxarıda qeyd olunan problemlər və Böyük Britaniya və ABŞ ilə müqayisədə mövcud çatışmazlıqlar əsasında növbəti strategiyalar təklif olunur. Texnologiyanın Tədqiqat və İnkişafına İnvestisiyaların Artırılması. Texnoloji yeniləmə rəqəmsal iqtisadiyyatın yenidən qurulması üçün çox vacibdir. ABŞ və Böyük Britaniya dünyanın rəqəmsal iqtisadiyyatına rəhbərlik edir, çünki onlar əsas texnologiyaları və maşınları istehsal edib patentləşdiriblər. İşə yarayan bir təklif əsas tədqiqatlara

investisiyaların artırılmasıdır. Digər inkişaf etmiş ölkələrlə müqayisədə Çinin əsas elmi-tədqiqat və təkmilləşdirməyə sərmayəsi azdır, bu da onun müstəqil innovasiya və texnologiya inkişaf imkanlarını qeyri-kafi edir. Statistika göstərir ki, Çinin fundamental tədqiqat sərmayəsi AR-GE sərmayəsinin yalnız 6%-ni təşkil edir, ABŞ, Böyük Britaniya, Fransa və digər inkişaf etmiş ölkələrdə bu rəqəm 15%-dən 25%-ə qədər olan səviyyədə xeyli aşağıdır; korporativ fundamental tədqiqat investisiyaları da ciddi şəkildə qeyri-adekvatdır, Birləşmiş Ştatlarda korporativ fundamental tədqiqat xərcləri bütövlükdə cəmiyyətin təxminən 28%-ni, Çin isə yalnız 2,9%-ni təşkil edir (Chen Cheng, 2021). Rəqəmsal bölünmənin aradan qaldırılması. Rəqəmsal uçurum insanların informasiya və şəbəkə texnologiyalarına çıxış fərqiindən yaranmışdır. Buna görə də rəqəmsal uçurumu aradan qaldırmaq üçün ən yaxşı yanaşma informasiya boşluğunu azaltmaqdır. Məsələn, yaşlı insanlar müasir texnologiya ilə ayaqlaşma bilmədiklərindən rəqəmsal uçurlara ən çox həssasdırlar. İstifadəsi asan smartfonların hazırlanması onlara sürətli bir başlanğıc verə bilər. Məlumat Məxfiliyinin Təkmilləşdirilməsi. Əvvəla, məlumat sızması problemi çətin ki, bütünlüklə həll oluna bilər. İstifadəçilərin şəxsi məlumatları iyerarxik şəkildə idarə olunmalıdır. Bu, 2022-ci ildə Çində elan edilmiş məlumat təhlükəsizliyi qanununda da qeyd olunub. Məlumatların iyerarxik qorunmasını həyata keçirmək üçün istifadəçinin cins, yaş və peşə kimi müxtəlif digər aspektlərlə şəxsiyyəti nəzərə alınmalıdır. Uşaqların məlumatları həssas olaraq etiketlenməlidir və məlumat məxfiliyinin məzmununa görə bölünməlidir. Bundan sonra, qanuni boşluqlar vasitəsilə məlumatların qeyri-qanuni toplanması və məxfilikdən sui-istifadə hallarına qarşı yeni qanunlar və qaydalar tətbiq edilməlidir. Bacarıqlı işçi qüvvəsinin yaradılması. Çinin hazırkı rəqəmsal istedad təlimi sistemi köhnəlib və hazırkı texnoloji inkişafı ayaqlaşma bilməyib. Buna görə də rəqəmsal iqtisadiyyatda rəqəmsal istedadlara olan tələbatı təhlil etmək və öyrənmək lazımdır. Rəqəmsal iqtisadiyyatın tələbi əsasında istedadların hazırlanması yollarını və vasitələrini araşdırmaq üçün hökumət, məktəblər və müəssisələr tərəfindən üçtərəfli koordinasiya tələb olunur.

Yekun. Nəticə olaraq, Çində Rəqəmsal iqtisadiyyatını sürətlə inkişaf etdirsə də, hələ də ABŞ-dan və Böyük Britaniyadan geri qalır. Həm ABŞ, həm də Böyük Britaniya qabaqcıl əsas texnologiyalara malikdir və hər ikisi rəqəmsal iqtisadiyyatın daha əhatəli inkişafı üçün tənzimləyici tədbirlər tətbiq edib, Çin isə bu cəhətdə hələ olduqca erkən mərhələdir. Bu tədqiqat Çinin rəqəmsal iqtisadiyyatını ABŞ və Böyük Britaniya ilə rəqəbatə davamlı müqayisə yolu ilə təhlil etmək məqsədi daşıyır. Bu üç ölkədə rəqəmsal iqtisadiyyat mənzərəsinin təkamülü ilə bağlı təqib tədqiqatı yuxarıda qeyd olunan siyasətlərin rəqəmsal iqtisadiyyatın yenidən qurulmasına necə kömək etdiyini anlamağa kömək edəcək.

Ədəbiyyat siyahısı

1. Bukht R. and Heeks R., Digital Economy Policy in Developing Countries, DIODE Working Paper no. 68, 2018.
2. Chen, Cheng. (2021). The development status of digital talent and response strategies - a comparison based on 6 countries including Germany and Canada, China Science and Technology Talent (04), 25-35
3. Digital Economy Index Report. (2021). Adobe. All rights reserved, Electron resource: <https://business.adobe.com/resources/reports/adobe-digital-economic-index-april-2021.html>.
4. Евтянова Д. В., Тиранова М. В. Цифровая экономика как механизм эффективной экологической и экономической политики // Наукоедение. 2017. Т. 9. № 6. С. 14–18.

5. Global Digital Economy White Paper: A New Dawn of Recovery from the Impact of the Epidemic, China Academy of Information and Communications Technology, no 202108, 2021, pp 110.
6. G20 Digital Economy Development and Cooperation Initiative, G20 China, 2016, pp. 9.
7. K.A. Soomro, U. Kale, R. Curtis, M. Akcaoglu, M. Bernstein, Digital divide among higher education faculty, International Journal of Educational Technology in Higher Education, vol. 17, no. 21, 2020, pp. 1-16. DOI: <https://doi.org/10.1186/s41239-020-00191-5>.
8. Longmei Zhang and Sally Chen, China's Digital Economy: Opportunities and Risks 2019, pp 119.
9. N. Milošević, M. Dobrota, S.B. Rakočević, Digital economy in europe: evaluation of countries' performances, Zbornik Radova Ekonomskog Fakultet au Rijeci, vol. 36, 2018, DOI: 10.18045/zbefri.2018.2.861
10. XingJing News (Ed.). (2022, March 22). Challenges and advantages of China's digital economy under intergenerational competition. <https://tech.chinadaily.com.cn/a/202203/22/WS62391d2ba3101c3ee7accb21.html>

COMPARISON OF THE DIGITAL ECONOMY OF DEVELOPED COUNTRIES

Almaz Faig gizi Hajiyeva

SUMMARY

The purpose of the research. Based on the literature review, the present study presents three research objectives. The first purpose is to summarize the current development status of China's digital economy, describe the characteristics of the digital economy in the UK and the US, and make a comparative comparison. The second goal is to identify problems in the development of China's digital economy. The third goal is to explore solutions and actions to solve current problems.

Methodology of the research. Table, comparison and dynamic development, observation, analytical analysis, complex approach methods were used in the research process.

Applied significance of the research. Digital technologies have become an important driver of the global economy, and the digital economy has become a widespread issue. The development of the digital economy can be accelerated by comparing and analyzing the economies of developed and developing countries.

The results of the research. In conclusion, although China is rapidly developing its digital economy, it still lags behind the US and UK. Further observation of the development of the digital economy in these three countries shows how the policies outlined in the study will help restore the digital economy.

Scientific novelty of the research. Factors affecting the development of the digital economy in China in modern times have been systematized, measures taken to develop the digital economy in developed countries have been studied and generalizations have been made.

Keywords: digital economy, developed countries, digital technologies, modern technology, innovative development, economic growth.

СРАВНЕНИЕ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ РАЗВИТЫХ СТРАН

Алмаз Фаиг кызы Гаджиева

РЕЗЮМЕ

Цель исследования. На основе обзора литературы в настоящем исследовании представлены три цели исследования. Первая цель — обобщить текущее состояние развития цифровой экономики Китая, описать характеристики цифровой экономики в Великобритании и США и провести сравнительное

сравнение. Вторая цель — выявить проблемы в развитии цифровой экономики Китая. Третья цель — изучить решения и действия по решению текущих проблем.

Методология исследования. В процессе исследования использованы методы таблицы, сравнения и динамического развития, наблюдения, аналитического анализа, комплексного подхода.

Важность исследовательского приложения - Цифровые технологии стали важным драйвером развития мировой экономики, а цифровая экономика стала широко распространенной проблемой. Ускорить развитие цифровой экономики можно путем сравнения и анализа экономики развитых и развивающихся стран.

Результаты исследования. В заключение, хотя Китай быстро развивает свою цифровую экономику, но он по-прежнему отстает от США и Великобритании. Дальнейшее наблюдение за развитием цифровой экономики в этих трех странах показывает, как политика, изложенная в исследовании, поможет восстановить цифровую экономику.

Научная новизна исследования - систематизированы факторы, влияющие на развитие цифровой экономики в Китае в современное время, изучены меры, принимаемые для развития цифровой экономики в развитых странах, сделаны обобщения.

Ключевые слова: цифровая экономика, развитые страны, цифровые технологии, современные технологии, инновационное развитие, экономический рост.